

Magtymguly -2/ romanyň dowamy

Category: Goşgular, Kitapcy, Taryhy proza

написано kitapcy | 23 января, 2025

Magtymguly -2/ romanyň dowamy * * *

Hanaly han Magtymguly şahyryň Astrabada gitmekden boýun gaçyrýandygyny habar bermek üçin, Gulamaly hanyň çadyryna baka at goýdy. Şyhym harpyk hem dor ýabysyny gamçylap, onuň yzyndan sürdi. Ol beýik mertkbeli hana iki sany tohum at «peşgeş» berensoň, özünü Gulamaly hanyň ýanynda ýüzli hasap edýärdi (ýöne welin, her gezek şol iki at ýadyna düşende, ýüregine köz basylan ýaly bolýardы).

Gulamaly hanyň çadyryna bardylar. Çadyryň töweregi alagykylykdy, sürlüp eltilen mallaryň gyk-bagyndan, adamlaryň galmagalyndan ýaňa üýn alşar ýaly däldi. Çadyryň günbatarsyndaky ýalazy meydanda salgyt deregine alınan halylar, gülli keçeler, matalar, baganalar, hkr hili kümüş shaýlar hem at esbaplary depe bolup ýatyrdy. Serbazlar olary saýhallap çuwallara salýardylar; keçelerdir halylary düýrleşdirip daňyşdyrýardylar. Kümüş shaýlaryň, at esbaplarynyň göze ýakymlyraklaryny Gulamaly hanyň çadyryna getirýärdiler. Soňra olaryň nirä äkidilýänini Gulamaly hanyň özünden başga bilyän adam ýokdy. Çadyrdan otuz-kyrk ädim gündogarda bir topar ýasajyk oglan hem gyzlar möjekden gorkan guzy ýaly biribirlerine gysylyşyp otyrdy. Bular üzülmedik salgylaryň deregine alnyp gaýdylan çagalardy. Olardan elli ädim çemesi gaýrada bir topar aýal hem erkek adamlar eziz balalaryna gözlerini dikip, dady-perýat edýärdiler. Käbir adamlar bagyr awusyna dözüp bilmän, ýesirlere baka dyzaýardylar. Sakçylar olary gamçy bilen urýardylar. Hanaly han atyny öňürdikledip gelşine, çadyra otuz ädim çemesi ýetmän, atyndan düşdi. Şyhym harpyk ondan hek birnäçe ädim aňyrda saklandy. Hanaly han baryp, Gulamaly hana tagzym etdi:

- Salgyt ýygnaldy, han aga. Salgydyny üzmedikleriň mal-garalary alyndy.
- Şbhyr nirede?

– Ony gördüm, han aga. Hökümdaryň ony öz huzuryna çağyrýanlygynam aýtdym. Ol tekepbirlik edýä. «Barjak däl» diýýä.

Gulamaly han pikire gitdi. Muhammethasan han Magtymguly şahyry hezzetläp, hormatlap getirmegi buýrupdy. Şahyr bu çakylygy kabul etmese nätmeli? Şahyry äkitmän, boş barsaňam-a, Muhammethasan hanyň öňünde jogap bermek gerekdir.

– Her zat et welin, ony meniň ýanyma getir! – diýip, Gulamaly han buýruk berdi,

– Menem şony aýdyp durun-da, han aga. Ol göwnänok.

– Gepe düşmez adam ekeniň-ow! Zor görkezseňiz zor görkeziň, ýalbarsaňyz ýalbaryň, ol meniň işim däl! Ýone, şahyr şu ýerde häzir bolsun!

Hanaly han ýene oba baka at goýdy.

Şyhym harpyk ýabysynyň jylawundan tutup, Gulamaly hana seredip durdy. Ahyry Gulamaly han, näme üçindir, bärисini bakdy-da, Şyhym harpyga seretdi, onuň iki sany tohum aty elinden aldyryp, bir çaman ýabyň münüp gelşine gülküsi tutdy. Şyhym harpyk onuň bu gülküsinе özüce düşündi: serdar özüne hoşamaýlyk edýändir öýtdi. Ol ýabysynyň jylawuny ullakan daşa basdyrda, Gulamaly hanyň çadyryna baka ugrady. Sakçylar ony goýbermediler. Gulamaly han Şyhym harpygyň sesini eşidip, yzyna gaňryldy:

– Saňa näme gerek?

– Meni tanaňokmy, han aga? – diýip, Şyhym baý baş atdy. – Men Şyhym baý! Beýik mertebeli hökümdara iki sany at peşges berenim ýadyňa düşenokmy?

– Hawa, ýadymda. Indi menlik näme işiň bar?

– İşim ýok-la, han aga, ýone seni göreýin hememdäninin salamlaşaýyn diýip geläýdim.

Şu aralykda iki sany serbaz egni biz köýnekli, bili kendir guşakly bir ýigdekçäni südenekledip getirdiler. Şyhym harpyk onuň Gully ýetimdigini tanady.

– Bu ýigit atyny gizläpdir, han aga! – diýip, serbazlardan biri Gulamaly hana tagzym etdi.

– Meňiň atym ýok, meni nähak horlaýarlar – diýip, Gully ýetim Gulamaly hana arz etdi.

Häliden bäri Gulamaly hana nädip ýaranjagyny bilmän duran Şyhym harpygyň göhi geldi.

– Onuň aty bar, han aga! – diýip, ol Gulamaly hana baka ylgady. – Eger çynym, onuň tohum be-ewi bar.

– Göniňden gel, atyň nirede? – diýip, Gulamaly han gazaply sorady.

– Atymy ýitirdim, näçe gün bäri gözläp tapamok.

– Ýalan sözleýär – diýip, Şyhym harpyk ýene ara sokuldy. – Ol atyny birki günlükde-de münüp ýordi. Eger öwlüýä kessin!

Gulamaly han eýmenç gözlerini Gully ýetime alartdy.

– Ýalan sözleýäňmi?

– Ýalan sözlämok! – diýip, Gully ýetim mönsüredi. – Gaýtam ol ýalan sözleýä. Uly baý bolup ýalan sözläp durmaga utanaganam! Men-ä bir topar gün bäri obada-da ýokdum. Kimden sorasaň soraý!

– Gepi köpeltme! – diýip, Gulamaly han onuň sözünü kesdi. – Sen atyň getirip berjekmi, berjek dälmi?

– Tapmasam nädeýin? Ýitipdir.

– Ony äkidiň-de, tä atyny tapyp berýänçä ýenjiň!

Gully ýetim haybat bilen döşünü gaýşartdy-da, ýumruklayny düwüp, Gulamaly hana čiňerildi.

– Yenjiň! Keýden çykýancaňyz ýenjiň! Öldüräýseňizem menden at almarsyňyz!

Serbazlar Gullyny idenekledip, gerşiň üstüne çykardylar, onuň köýnegini egnine çenli ýygurdydar-da, gyçak daşlaryň üstünde ýüzin ýatyrdylar.

– Atyň berjekmi, ýokmy? – diýip, serbazlardan biri gamçysyny galdyryp, haýbat atdy.

– At ýerine belaň sapyny alyň! – diýip, Gully ýetim jabjyndy.

Yzly-yzyna urlan gamçylar ýaş ýigidiň ýagyrnysynda goşa zolak emele getirdi. Gully ýetim gamçylaryň awusyna çydap bilmän, ynchyly iňledi. Birdenem syçrap ýerinden turk-da, garşysynda sömeliп duran serbazy bat bilen itip goýberdi. Oslagsyz itilen serbaz arkanlygyna entirekläp gitdi, ol tasdanam gaýadan togalanyp gaýdypdy. Şu pursatdan peýdalanyп, Gully ýetim özünü gaýadan aşak goýberdi. Ol aşak düşenden soň aýaklaryny, bilini tutup, salym ynhy bilen towlandy, ýone basym özünü az dürsedи-

de, jülgäniň içindäki böwürslenleriň astyna sümüp gitdi.
Beýle waka bolar öýdüp göwünlerine gelmedik serbazlar aňka-
taňka boldular. Hasyr-husur ýaraglaryna ýapyşdylar.
Bu galmagaly eşidip, Gulamaly han çadyrdan çykdy.

– Näme boldy?

Serbazlar ylgap baryp, Gulamaly hanyň aýagyna ýkyldylar.

– Günämizi ötüň, han aga! Biz ol oglany gaçyrdyk. Ol hakyt
gaýadan özünü goýberdi-de ötägitdi.

– Zäher etdi! – diýip, Gulamaly han azgyryldy. – Ony tapyň!
Ýere girenem bolsa gazyp çykaryň!

Serbazlar çalasynlyk bilen ýerlerinden turdylar-da, Gullynyň
yzyndan kowdular.

«Üstümizde duşman höküm sürüp dur...»

Hanaly han dolanyp gelýänçä, Gulamaly han köp garaşmaly boldy.
Iň soňunda-da ol boş geldi.

– Günämizi ötüň, han aga! – diýip, ol Gulamaly hana baş egdi.
– Şahyr bir ýere sumat bolupdyr. Obany agdar-düňder edip, hiç
ýerden tapmadyk,

Gulamaly han syçrap ýerinden turdy.

– Tapylanokmy? Ikindi bolýanca saňa möhlet berýän. Şoňa çenli
şahyry tapyp getirseň-ä getireniň, ýogsa-da şahyryň her
süňňune on adamy seniň öz neberänden ýesir edip äkiderin!

Hanaly han Gulamaly hana tagzym etdi:

– Ony gözläp tapmak kyn bolar. Magtymgulynyň kakasy
Döwletmämmet mollany getirmek gerek! Eger, Magtymguly
tapylmasa, onuň öwezine kakasynyň äkidiljekdigini yqlan etmek
gerek! Atasynyň äkidiljegini bilse, Magtymguly durup bilmän,
özem geler.

Bu pikir Gulamaly hanyň göwnüne ýarady.

– Döwletmämmet mollanyň yzyndan gidiň! Onuň ähli dogan-
garyndaşy bilen şu ýere getiriň!

Hanaly han atlandy. Ýola düşmekçi bolanda Gulamaly han:

– Şahyryň şygyr diwanyny hem alyp geliň! – diýip, buýruk berdi.
Hanaly han nökerlerini yzyna tirkäp, oba baka eňdi. Olar
Döwletmämmet mollany öňlerine salyp gaýtdylar. Şahyryň

goşgulary saklanýan sandyjagy hem alyp gaýtdylar. Zamananyň iň asyllý adamlarynyň biri bolan Döwletmämmet mollanyň Hanaly ýaly binamysyň öňüne düşüp barýanyny görmek iňňän elhençdi. Döwletmämmet molla garaýsynda-da, hereketinde-de ejizlik görkezmeýärди. Ol garry göwresini dik tutup, pähimli gözlerini ýeňe dikip, gidip barýardы.

Şyhym harpygyň ýabysy daňlan ýere gelip ýetenlerinde, Hanaly han atdan düşdi-de, Gulamaly hanyň çadyryna bardy. Şu aralykda Döwletmämmet molla çadyryň töwereginde edilýän işleri gözden geçirirdi. Ol obadan talanyp alnan mallary, zatlary synlady. Yesir edilip getirilen neresse çagalary, dady-perýat edýän ata-eneleri görrende, onuň gözleri ümezläp gitdi.

– Uşbu jebri-zulumdan, eý biribar, guradyk biz barçalarмыз häkisar – diýip, ol hudaýa nalyş etdi.

Hanaly han Magtymgulynyň öýünden getirilen sandygy Gulamaly hana uzatdy.

– Bu näme? – diýip, Gulamaly han geň galdy.

– Magtymguly şahyryň şygyrlary şu sandyjakdamış.

Gulamaly han sandyjagy aldy-da, oňa syn etdi,

– Örän rejelenip bejerilen sandyk eken. Magtymguly beýle owadan sandygy nireden aldyka?

– Ony şahyryň özi ýasandyr – diýip, Hanaly han düşündirdi. – Ol ökde kümüş ussasy. Hanha, o-da şahyryň atasy Döwletmämmet molla!

– Yeri, goja! – diýip, Gulamaly han ýasama wäşilik bilen gülen boldy. – Beýik mertebeli hökümdaryň goşun serkerdesine hormat goýaňok-la!

– Hormatam hormat eden adama edilýändir. Siz meni at aldyna salyp getirdiňiz ahyryn – diýip, Döwletmämmet molla giň göwrümlilik bilen jogap berdi. – Ikimiziň gözümüz bir-birine hormat bilen garap bilmez. Bizlik näme hyzmatyňyz bolsa aýdyberiň!

Bu goja bilen geleşmegiň Şyhym harpyk bilen geleşen ýaly bolmajagyna Gulamaly han düşündi. Ol gürrüni uzaldyp durman, esasy meselä geçmeli makul bildi.

– Bize siziň ogluňyz gerek, goja. Astrabadyň beýik mertebeli käkimi ony öz huzuryna çagyrmaga mynasyp gerdi.

– Meniň oglum näme diýýäkä? Özüni hanyň çakylygyna mynasyp görýärmikä?

– Ol näme diýdigiň?

Döwletmämmet molla gürrüňdeşi üçin örän düşnükli bolan sözi ýene bir gezek gaýtalamagy ýerliksiz hasap etdi.

– Size oglum gerek bolsa, bizi näme üçin at öňüne salyp getirdiňiz? Gerekli adamyňzy çagyrmaly ýekeniňz-dä!

– Sen bize ogluň tapyp ber! Eger ol tapylmasa.. Tapylmasa, onuň ýerine sizi äkitmeli bolarys!

– Ine, bu siziň hökümdaryňzyň çakylygyna meňzeýär. Oglum tapylmasa, meni äkitmeli diýip, höküm edilen bolsa, onda ýörüň!

Gulamaly han Magtymgulynyň ýerine Döwletmämmet mollany äkidip biljek däldi. Astrabadyň häkimine Magtymguly şahyryň atasy däl-de, özi gerekdi.

Şu halatda meýdandaky adamlardan biri:

– Magtymguly gelýä! – diýip gygyrdy.

Hemmeleriň nazary çadyra ýetip gelýän daýanykdy, görmegeý ýigide dikildi. Magtymguly aňyrdan gelsine, atasynyň öňüne geldi.

– Günämi ötüň, atam! Men sebäpli size-de ezýet beripdirler. Küle çöken täleý biziň bilen şeýle gödek oýun edeni üçin, meni ýazgarmaweriň!

– Sen näme üçin geldiň, oglum? – diýip, Döwletmämmet molla nägile nazar bilen Magtymgula seretdi. – Heý öz aýagyň bilenem duşmanyň duzagyna düşerlermi?

Şahyrdan susty basylanyny duýdurmajak bolup, ýasama parahatlyk bilen gopbamsyrap duran Gulamaly han entek özüne gezek ýetmäňkä, gürrüňe goşuldy.

– A-a... Magtymguly şahyr! Hoş gördük! Özüni köp gözletdiň-le! Astrabat welaýatynyň hökümdary Muhammethasan hanyň sizi öz köşgüne çagyryanlygyny aýtmadylarmy?

– Elkin ýatyp, erkin ýaşap ýören bir sähraýy türkmen Muhammethasan hanyň nämesine derkar bolduka?

– Ony hökümdaryň huzuryna baranyňdan soň bilersiň.

Magtymguly kakasy bilen bile getirilen adamlary görkezdi;

– Bu bendeleri näme üçin bendiwan edip goýupsyňz? Olaram

Muhammethasan han çagyrdymy?
Gulamaly han ulumsylyk bilen ardyndy-da:
– Olary boşadyň! – diýip, buýruk berdi.
Magtymguly, her gezek gözü düşende, ýüregine tyg bolup
sanjylýan görnüşi Gulamaly hana görkezdi,
– Obadan getirilen neresse çagalaram azat ediň!
Gulamaly han sesini çykarmady. Magtymguly öz talabyny has
düşnükli edip gaýtalamaly boldy.
– Serdar, eger meni Astrabada alyp gitmek niýetiň bar bolsa,
çagalary azat ediň!
Gulamaly han Magtymgula alarylyp seretdi Şahyryň gözleri «Eger
diýenimi etmeseň, Astrabada gitmen» diýip, hetjikläp duran
ýalydy. Bu syry aňlan Gulamaly han Magtymgulynyň talabyny
ýerine ýetirmäge mejbür boldy.
Ejizlik bilen boýunlaryny burup oturan neresse çagalar
kökenden boşan owlak-guzy ýaly bolup, ene-atalaryna baka
okduryldylar. Eziz zürýatlaryny ellerinden aldyryp, bagyr
awusyny çekip oturan biçäre ata-eneler öz balalaryny
bagyrlaryna basdylar.
Şu aralykda Gulamaly han:
– Magtymguly şahyryň neberesine degişli zatlary hem mallary
gaýtaryp beriň! – diýip, buýruk berdi.
Megerem, ol muny Magtymgulynyň göwnüni awlamak maksady bilen
eden bolsa gerek. Emma Magtymguly munuň üçin begenip durmadı.
– Buýruk beriň, meniň öýümden alınan sandygy gaýtaryp
bersinler! – diýip, ol Gulamaly handan haýyş etdi. – Onda
meniň goşgularymdan başga zat ýok.
– Biz ony hökümdaryň huzuryna eltmeli, şahyr. Galan gürrüni
hökümdaryň özi bilen edersiň!
Magtymguly Gulamaly hana jogap bermedi-de, Döwletmämmet molla
tarap öwrüldi.
– Men gideýin, atam! Meni hudaýa tabşyryň-da, ak pata beriň!
Men sebäpli il-günüme bir zeper ýet-
– Oglum, sen näme üçin çagyrylýanyň bilýämiň?
– Hökümdar meniň wyždanymy satyn almak isleýän bolsa gerek.
– Bir zady bilgin, oglum! Seniň paýhasly başyň ýalňyz bir
hudaýyň öňünde egilmelidir!

* * *

Gully ýetim özünü gaýadan goýberenden soň aýaklarynyň hem biliniň gaty agyrýanlygyna garaman, endamyny böwürslenleriň tikenlerine ýyrtdyryp, şildiräp akýan suwuň ugry bilen emedekläp gaçdy.

Ol esli gaçansoň aýak çekip, töweregine diň saldy. Golaý-goltumda aýak sesini eşitmänsöň böwürslenlikden çykdy-da, darajyk jülgäniň ugry bilen, günbatara bakan ylgady. Ol ýene esli ýere gidip, öwrümleriň arasynda gizlenenden soň, dagyn üstüne çykdy-da, telpek ýaly çugdam kerkaw agajynyň aşgyna sümüldi. Gully ýetimiň gireni hem şoldy welin onuň gapdalyndan elhenç haşyldy peýda boldy. Bir seretse, onuň sag gapdalynda oklaw ýaly gara ýylan kellesini galdyryp, ýalmanyp dur.

Gully ýetim tisginip gitdi. Edil şu halatda Gully ýetimi gözleyän serbazlaryň aýak sesi eşidildi. Olaryň hümürdileri-de Gully ýetimiň gulagyna geldi. Gully ýetim kerkawyň astyndan çykaýsa serbazlar ony görjekdi. Ol bialaç ýylan bilew söweše girmeli boldy. Gully ýetimiň bagtyna, ýylan ýaňyrak syçan kürümne girip, bir topar syçan ýuwdan eken. Ýuwdulan syçanlar ýylanyň bilinde ýumry-ýumry bolup, bildirip durdy. Gully ýetim gaýpdalynda ýatan daşy aldy-da, ýylany urdy. Daş ýylanyň biline degip, oňurgasyny ýazdyrdy. Bili oňrulan ýylan ýatan ýerinde towlanmaga başlady. Gully ýetim öňküdenem ullaikan daşy ýylanyň kellesiniň üstünde goýdy.

Oňa çenli serbazlaryň aýak sesi has golaýa geldi. Olar Gullyny gözläp halys bolan bolmaga çemeli, Gully ýetimiň bukulyp ýatan ýeriniň gabat aşagyna gelip, bir daşyň üstünde oturdylar.

– Dagyň üstüne çykyp görmälimi, Nowruz aga – diýip, azsalyň dynç alanlaryndan soň, serbazlardan biri sorady.

Nowruz aga diýlip ady tutulan beýleki serbaz sesini çykarman, eli bilen ýüzüniň derini syryp goýberdi. Bu sakgalyndan ak giren, garaýagyz, burunlak ýaşulydy.

– Aý, indi ol tapylmaz – diýip, Nowruz aga jogap berdi. – Ol gaty çakgan ýigit eken. Eýýäm ummadan çykandyr.

Gully ýetim olaryň gürrüňini eşidip ýatyrdy.

– Şu ýerde oturaly-da, soňrak «tapmadyk» diýip baraýaly. – diýip, Nowruz aga pyşyrdady. – Oňa çenli Gulamaly hanyňam

gahary böwšeşer. Belki, bize jeza-da berjek bolup durmaz.

- Biziňkiler indi nämä garaşýarka? – diýip, ýaş serbaz sorady.
- Ýygnaljak salgyt ýygnaldy, mallar ugradyldy.
- Magtymguly şahyry gözleýärler – diýip, Nowruz aga jogap berdi. – Ony Astrabada äkitjeklermiş.
- Magtymguly şahyr? – diýip, ýaş serbaz geň aldy. – Men şu ady ozalam eşidipdim.

– Eşidensiň! Men-ä onuň şygrynyň okalanynam eşitdim.

Nowruz aga ädiginı çykardy-da, dolagyny çözüp, ýagyna seretdi. Onuň ädik sürtüp gan öýen ökjesi dym gzyldy.

- Içigar galmyş, ýara bolupdyr. Bu ýere gelip maýybam bolduk.
- Ozallar sen zyndanda sakçylyk ederdiň diýip, ýaş serbaz dillendi. – Sakçylyk edibermezlermi? Munuň ýaly ýörişe gidenden sakçylyk edip ýören kem däldir.
- Aý, hiç ýerde-de gowulyk ýok! – diýip, Nowruz aga zeýrendi.
- Haýsyny görmeseň şol gowy! Sakçylyk etseň, mysapyr bendeleriň gargysyna galýaň. Ýörişe gitseň, ondanam erbet. Güne gazanmakdan başga edýän pişämiz ýok. Bolsa-da, biziň ýala goja kışä sakçylyk amatly ýaly.

Gully ýetim serbazlaryň gürrüňini diňläp ýatyşyna, birden onuň ýalaňaç injigine bir sowuk zat degdi. Görse ýaňky ýylan urnup-urnup daşyň astyndan sypypdyr-da, Gully ýetimiň aýagynyň ýanynda towlanyp ýatyr. Gully ýetim birden aýagyky çekip goýberenini duýman galdy. Şonda bir kiçijik daş aşakdygyna togalanyp gaýtdy.

- Ýokarda biri bar ýaly-la! – diýip, ýaş serbaz naýzasyny alyp, ýokaryk dyrmaşyp ugrady. Gully ýetim aljyramady. Ol ýylanyň guýrugyndan tutdy-da, ony gaýadan aşak pyzyp goýberdi.
- Ýylan! – diýip, ýaş serbaz zähresi ýarylan ýaly bolup gaýra çekildi-de, ýetişip bildiginden ony daşlamaga durdy. Şol aralykda Gulamaly hanyň çadyry dikilen ýerde surnaý çalyndy.
- Biziňkiler ugraýarlar – diýip, ýaş serbaz howsala düşdi. – Biz näderis?

– Bilyäňmi näme, biz baraly-da, sesimizi çykarmış, işimiz bilen bolubereli! Bu wagt Gulamaly hanyň aladaly wagty. Belki, ol bize beren buýrugyny ýadyndan çykaraýady-da!

Serbazlar ýüzlerini sallap, çadyra baka gitdiler.

Gulamaly han ugramaga taýyn boldy. Obadan talanyp alınan mallary ugratdylar, zatlary ýabylara, gatyrlara yüklediler. Magtymgulynyn hem ýol shaýyny tutdular. Onuň horjunyny getirip berdiler. Döwletmämmet molla horjunyň bir gözüniň köjügini açdy-da, ýerden bir goşawuç toprak alyp, horjuna guýdy.

– Öz iliň topragy ýat ülkede saňa hemaýat berer!

Magtymguly horjuny eline aldy, üýşüp duran märeke seretdi-de, «Hoş galyň, mähribanlarym!» Diýýän ýaly, olara baş egdi. Şonda öz balasynyň uzyndan gelen aýallardan biri Magtymgula seredip, horkuldap aglady. Ony görüp, ýene birnäçe aýal aglamaga durdy. Märeke niň içinde galagopluk başlandy.

Gulamaly hanyň öňünde ýallaklap ýören Hanaly han rejäniň geň däldigini aňdy-da, nökerlerine buýruk berdi. Nökerler şol demde märeke niň öňünü gabadylar. Emma gykylyk köşeşmedi. Ýigitler Hanaly hanyň nökerleri bilen söğüşmäge başladylar.

– Eý, hudaýyň bendeleri! – Döwletmämmet molla gygyrdy. – Oglumy sylanyňyz üçin taňryýalkasyn! Ýöne biziň keç takdyrymyz üçin siz özüňizi heläk ýetmäň! Ýorganyňza görä aýak uzadyň! Oglumy hudaýa gabsyralyň! Galanynam Magtymgulynyň özi biler.

Märeke birneme köşeşdi. Şu halatda Nowruz aga bilen ýoldaşy-da geldi. Gulamaly han gazap bilen olara gözünü alartdy. Ýöne nämä üçindir sesini çykarmady. Gulamaly han «ugramaly» diýip buýruk berdi.

Astrabada gidilýän ýol bir görseň ýaýylyp ýatan, bir görseňem has daralýan egri-bugry jülgäniň içi bilen gidýärdi. Jülgäniň kä ýerleri tekiz ýapgytlyklar bilen gabalyp, ýapylyň ýüzi göwen, ýowşan we dyzyňa ýetýän goňurbaş bilen basyrylgypy. Kä ýerleri kert gaýalyk bolup, gaýanyň ýüzünde kerkaw hem arça agaçlary gögerýärdi.

Gulamaly han öňden sürüp barýardy, onuň yzynda onbaşylar, serbazlar barýardy. Üsti ýükli eşekler, gatyrlar, ýabylar goşunyň yzyndan uzyn hatar. bolup, süýşüp barýardy. On-on baş sany serbaz iň yzdan sürüp, hatara sakçylyk edýärdi.

Iňrik garalyp ugrapdy. Gulamaly han hiç kim bilen gürleşmän, içini gepledip barýardy. Astrabadyň häkimi Muhammethasan hanyň sylagyna mynasyp bolmak duýgusy, onuň başyny aýlaýardy. Bu wagt onuň pikiri nirededir wezirlik tagtynyň üstünde perwaz

urýardy.

Garaňky düşdi, käkilikleriň uçmasy kesildi, diňe käýerlerde isaklaryň täsin owaz bilen gygyrýan sesleri eşidilýärdi.

Türkmen obalary yzda galdy, dat-perýat edip gygyryşýan sesler, galmagallar gulaklardan daşlaşdy. Köp gowgalaryň şáyady bolan gara daglar dymýardy.

Birden ýeňse-de, uzyn hataryň yzynda aýylganç galmagal peýda boldy.

– Yetiň! – diýip, Gulamaly han atyny yza öwürdi.

Gulamaly han her näçe gyssasa-da, serbazlar yza baka çalasyn hereket edip bilmediler. Üsti ýükli eşekler, gatyrlar, ýabylar darajyk jülgäni dolduryp durdy. Olar bu galmagala ürküp öňküden hem beter dykylyşyk döredýärdi.

Serbazlar eşekleri, gatyrlary gamçylap, başagaý bolup ýörkä yz tarapdan bir atly geldi.

– Han aga! – diýip, ol gygyryp gelýärdi. – Garakçylar... Sakçylary çapdylar, ýüklere talaň saldylar...

– Olary sypdyraýmaň – diýip, Gulamaly han gygyrdy.

– Eýýäm gaçyp gitdiler, serdar aga! – diýip, aňyrdan gelen serbaz jogap berdi. – Olar edil ýyldyrym ýaly bolup geldilerde, bir salymyň içinde etjegini edip, ýene daga siňip gitdiler. Bir topar ýabyny ýuki-ýapy bilen alyp gitdiler.

– Bu şu töwerekdäki türkmenleriň işidir! – diýip, Gulamaly han çak etdi. – Olara mazalyja göz görkezmek gerek! Häziriň özünde yzymyza dolanagada, ýakyndaky obalara gan çäýkalyň!

Magtymgulynyň endamy tikenekläp gitdi. Ol atyny yza öwürdi-de, Gulamaly hanyň ýanyna geldi.

– Paýhaslanyň, serdar! Munça ýygyna baş bolup gelen serdarda ýiti paýhas bolmagy gerek. Bäş atly garakçy üstümize döküldi diýip, parahat oturan obany gyrgyna bermek akyllı serdaryň etjek išimidir?!

Gulamaly han jogap bermedi. Ýone obalary talamak üçin atly ibermäge-de töwekgellik edip bilmedi. Ol ýene bir topar atlyny tırkegiň yzyna geçirip, sakçylaryň sanyny köpeltdi-de, ýolunu dowam etdi. Taryhy proza